

Голові спеціалізованої вченої
ради
ДФ 26.133.006 у
Київському університеті
імені Бориса Грінченка
доктору історичних наук,
професору
Андрєєву Віталію
Миколайовичу

Відгук

офіційного опонента **Константінової Вікторії Миколаївни**, доктора історичних наук, професора кафедри історії та філософії Бердянського державного педагогічного університету на дисертаційну роботу **Рудницької Людмили Валентинівни «Рокитнівський скляний завод у контексті еволюції соціальної структури міста (1896-1945 рр.)»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 Історія та археологія (галузь знань 03 Гуманітарні науки).

1. Актуальність теми дослідження.

Однією з визначальних характеристик сучасного світу, в якій немов у дзеркалі відображаються всі проблеми, прорахунки, але в той же час і досягнення суспільства, є урбанізованість. Урбанізаційний перехід, який відбувся на українських землях за часів радянської влади, став логічним результатом попередніх етапів урбанізаційного процесу, і в той же час знаменував початок якісно нового етапу міської історії, коли домінування міст у політичній, адміністративній, культурній та інших сферах буття доповнилось і в той же час закріпилось чисельним переважанням городян над мешканцями сільської місцевості. І хоча з моменту урбанізаційного переходу Україна зазнала багато в чому кардинальних змін, урбанізація залишилась однією з домінант її розвитку. За таких умов неабиякої

актуальності набуває звернення до минулих етапів урбанізаційного процесу, під час яких формувалися витoki тієї ролі, яку відіграють міста і міський образ життя в сучасній державі. Особливо важливим є звернення уваги на зміни в урбанізаційних процесах на певних територіях в залежності від зміни їхньої державної приналежності. Тож актуальність тематики дисертаційного дослідження **«Рокитнівський скляний завод у контексті еволюції соціальної структури міста (1896-1945 рр.)»**, яке охоплює часи перебування населеного пункту в складі Російської імперії, Польщі та СРСР, знаходиться поза всяким сумнівом, і поява цієї роботи може тільки вітатись.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення та висновки дисертаційної роботи обґрунтовані з посиланнями на літературу та джерела, які охарактеризовані авторкою відповідно у підрозділах «Історіографія» і «Джерельна база».

Загалом Людмила Валентинівна використала 264 позиції джерел і літератури.

Наукові положення і висновки, сформульовані в дисертації, є обґрунтованими й теоретично, що уможливлено застосуванням інструментарію, схарактеризованого у підрозділі «Методологічні засади дослідження»: принципів об'єктивності, історизму, детермінізму, соціального підходу та комплексності, методів аналізу і синтезу, дедукції та індукції, узагальнення, структурно-функціонального, мережевого аналізу, соціоструктурного, демографічного, локалізму, подвійної рефлексивності, мікроаналізу, контент-аналізу, івент-аналізу, системного, кількісно-статистичного, типології та класифікації, проблемно-хронологічного, періодизації, ретроспективи, перспективи, порівняльно-історичного.

Загальний обсяг дисертації – 245 сторінок, з них основного тексту – 177 сторінок.

Структура дисертації є логічною та виваженою, вона містить всі необхідні складові та підпорядкована досягненню поставленої мети. У вступі переконливо обґрунтована актуальність дослідження; зазначений зв'язок

роботи із науково-дослідною темою кафедри історії України; визначені мета та дослідницькі завдання, об'єкт та предмет, хронологічні та територіальні межі, методи дослідження, наукова новизна; сформульовані теоретичне і практичне значення дослідження, особистий внесок здобувача; наведено дані стосовно апробації результатів дослідження і публікацій авторки.

Крім традиційного для дисертацій з історії розділу «Історіографія, джерела та методологічні засади дослідження», робота обґрунтовано структурована в розділи «Становлення та розвиток скляного заводу як економічного осередку Рокитного» та «Еволюція Рокитного та організація його соціальної структури».

Висновки, сформульовані Людмилою Валентинівною Рудницькою, відповідають поставленим нею завданням.

При цьому рекомендацій пані Рудницька у своїй дисертації спеціально не формулює.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна дослідження Людмили Валентинівни не викликає сумнівів. Вона зумовлена як самою постановкою проблеми, що винесена в назву дисертаційної роботи і вперше стала предметом спеціального комплексного дослідження, так і тим, що до наукового обігу введені комплекси неопублікованих документів низки вітчизняних та закордонних архівів; простежено процес розбудови скляного заводу і роль останнього як містоутворюючого підприємства в складі трьох державних утворень; на рівні одного підприємства простежено процеси залучення іноземних капіталів до української промисловості, радянзації приватного сектору економіки, модернізації дорадянської та радянської доби тощо.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

За темою дисертації пані Рудницька видала 11 публікацій, включно з 1 статтею, вміщеною в періодичному науковому виданні країни ЄС («*Evropsky filozoficky a historicky diskurz*»), 3 статтями у наукових фахових виданнях України, а також 7 публікаціями, у яких додатково відображено

результати дослідження (з них 3 вийшли за кордоном – в Азербайджані, Румунії та Латвії). Усі ці публікації прямо пов'язані з темою дисертації та розкривають її окремі аспекти. Усі публікації видані одноосібно, без співавторів.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Є коректним запропоноване Людмилою Валентинівною формулювання, що її теоретичні напрацювання дозволять деталізувати специфіку урбанізаційних процесів у регіонах України, а результати дослідження можуть стати матеріалом для підготовки узагальнюючих праць з соціально-економічної проблематики й урбаністики, а також можуть використовуватись в загальних лекційних курсах ЗВО, підготовці підручників та посібників з історії України. Варто додати, що, крім того, матеріали дисертаційної роботи можуть бути корисними в контексті досліджень трендового нині напрямку *industrial heritage*.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Людмили Валентинівни Рудницької, маємо звернути увагу на наступні дискусійні питання та зауваження:

1. Дисертантка скромно обходить той факт, що нині діє ПрАТ «Рокитнівський скляний завод». Звісно, його сучасна діяльність знаходиться поза хронологічними межами дисертації. Але сам факт продовження функціонування підприємства, яке є предметом дисертаційного дослідження, дає цікаві перспективи, про які можна було б сказати чи то в рекомендаціях, чи при формулюванні теоретичного й практичного значення отриманих результатів. Чого вартий тільки той факт, що на головній сторінці сайту ПрАТ «Рокитнівський скляний завод» (<http://rsz.com.ua/>) зазначено, що підприємство засноване у 1898 р., тоді як дисертантка доводить, що це мало місце у 1896 р.

2. Підрозділ «Історіографія» є вельми лаконічним (стор. 22-27), тож ні в ньому, ні в цілому в дисертації не згадується низка знакових монографій, які

могли б бути вельми доречними при дослідженні. Йдеться, зокрема, про роботу Куліков Володимир. *Підприємства й суспільство в заводських і шахтарських поселеннях Донбасу та Придніпров'я в 1870–1917 рр.* Харків: Вид-во ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 400 с. Відсутній і брак в бібліографії західної неперекладеної літератури (виключення – низка праць польських авторів). А, скажімо, праці представників new urban history могли б добре прислужитись дисертантці як в методологічному, так і в компаративістському планах.

3. Не надто вдалим є формулювання щодо актуальності «Узагальнення досвіду, отриманого від польських власників, а саме на прикладі одного підприємства, яскраво продемонструвало ефективність державної економічної політики» (стор. 16); щодо наукової новизни дисертації «Висновки роботи уточнюють характер урбанізаційних процесів у волинському краї, зокрема із специфічним етнічним складом населення» (стор. 6, 18); щодо методології «Також неодноразово вдалось співвіднести елементи мислення місцевих жителів і дійсності завдяки наявній архівній та офіційній документації, спростувати або підтвердити емоційно забарвлені факти та події з історії Рокитного» (стор. 36).

4. З огляду на те, що верхньою хронологічною межею дисертації є 1945 р., Людмилі Валентинівні варто було б розглянути можливість самій долучитись до розширення джерельної бази шляхом запису усноісторичних свідчень, які стосуються Рокитнівського скляного заводу.

5. Обійдені увагою матеріальні джерела з проблематики дослідження. Зокрема, в підрозділі «Джерельна база» нічого не сказано, чи збереглися принаймні рештки історичних будівель Рокитнівського скляного заводу. Залишилось відкритим питання, чи збереглися (і якщо так, то де саме і які) зразки продукції Рокитнівського скляного заводу 1896-1945 років. Жодного слова у цьому підрозділі немає і про кіно- чи фотодокументи, хоча в додатках до дисертації низка рокитнівських фотографій таки присутня.

6.Є сумніви щодо доречності включення до підрозділу «Методологічні засади дослідження» наступної фрази: «До найбільш уживаних у дисертації відносяться також назви: гута, винна монополія, пляшка-монополька, складув, кооперативне житло, купець І гільдії, директор заводу, головний інженер, начальник цеху та ін.».

7. Мають місце деякі технічні огріхи, помилки в орфографії та пунктуації: «Тривалий період становлення та розвитку заводу, проходив у складі Росії» (стор. 16), «завдяки сприятливому економічному середовищі» (стор. 35), «на які впливали як загальнодержавні, так і локальні рівня причини» (стор. 35), «Застосування цього методу полягав у характеристиці» (стор. 37), «медоту» (стор. 39), «Питання юридичного розмежування с. Рокитне з робітничим поселенням залишалась й надалі відкритою» (стор. 110).

В одному випадку Волинський край пишеться авторкою з великої літери (стор. 22), в інших – з малої (стор. 6, 16, 18).

Грошову одиницю СРСР дисертантка називає то карбованцями (стор. 90, 92, 96 та ін.), то рублями (стор. 167, 168).

8. В Додатку 2 («Населення Рокитного впродовж 1900-1945 рр.») подана динаміка зміни чисельності мешканців. При цьому зазначено: «Джерело: розрахунки автора». Напевно, тут треба було б щодо кожного року все ж вказати посилання на письмове чи інше джерело, з якого авторка взяла відповідні дані. Те саме стосується і Додатку 3 («Чисельність працівників скляного заводу впродовж 1899-1945 рр.») та Додатку 4 («Етнічний склад населення Рокитного»).

При цьому з аналізу тексту дисертації офіційним опонентом вбачається **дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.**

7. Загальна оцінка дисертації

Висловлені у «Відгуку» роздуми і зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Дисертація **«Рокитнівський**

скляний завод у контексті еволюції соціальної структури міста (1896-1945 рр.)» є завершеною науковою працею, в якій її авторка, Рудницька Людмила Валентинівна, продемонструвала високий рівень професійної підготовки, вміння проводити ґрунтовний науковий аналіз історичного та історіографічного матеріалу, у повному обсязі впоралася з основними завданнями, які випливають з мети дослідження.

Дисертаційна робота Л.В. Рудницької відповідає порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами), а її авторка, Рудницька Людмила Валентинівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія (галузь знань 03 Гуманітарні науки).

Офіційний опонент –

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії та філософії

Бердянського державного
педагогічного університету

Вікторія КОНСТАНТИНОВА

Підпис Вікторії КОНСТАНТИНОВОЇ засвідчую:

Вчений секретар БДПУ

Ольга ПОПОВА

Відгук отримано 26.04.2021р. голова спеціалізованої
вченої ради Днр 26133.006
доктор історичних наук, професор В. М. Андрєєв